

1383/3364 – عن ابن عباسٍ رضيَ الله عنهمَا قَالَ: أَوْلَ مَا اتَّخَذَ النِّسَاءُ الْمِنْطَقَ مِنْ قِبْلِ أُمِّ إِسْمَاعِيلَ، الْتَّحْذَتْ مِنْطَقًا لِتَعْقِيَ أَثْرَهَا عَلَى سَارَةَ، ثُمَّ جَاءَ إِبْرَاهِيمُ وَبِأَنْبَهَا إِسْمَاعِيلَ وَهُنَّ تُرْضِعُهُ، حَتَّىٰ وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ، عِنْدَ دَوْحَةٍ، فَوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ، وَلَيْسَ إِمَكْكَةً يَوْمَئِذٍ أَحَدُ، وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ، فَوَضَعَهُمَا هُنَالِكَ، وَوَضَعَ عِنْدَهُمَا جَرَابًا فِيهِ تَمْرٌ، وَسِقَاءً فِيهِ مَاءً، ثُمَّ قَفَّى إِبْرَاهِيمُ مُنْطَلِقًا، فَتَبَعَّتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ، فَقَالَتْ: يَا إِبْرَاهِيمُ، أَيْنَ تَدْهَبُ وَتَتَكُونُ بِهَذَا الْوَادِي، الَّذِي لَيْسَ فِيهِ إِنْسٌ وَلَا شَيْءٌ؟ فَقَالَتْ لَهُ ذَلِكَ مِرَاً، وَجَعَلَ لَا يَتَفَتَّ إِلَيْهَا، فَقَالَتْ لَهُ: اللَّهُ الَّذِي أَمْرَكَ بِهَذَا؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَتْ: إِذَا لَا يُصِيبَنَا، ثُمَّ رَجَعَتْ، فَانطَلَقَ إِبْرَاهِيمُ حَتَّىٰ إِذَا كَانَ عِنْدَ التَّيَّةِ حَيْثُ لَا يَرَوْهُ، اسْتَبَلَ بِوْجُوهِ الْبَيْتِ، ثُمَّ دَعَا بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ، وَرَفَعَ يَدَيْهِ فَقَالَ: ثَمَّ رَثَرَ حَتَّىٰ بَلَغَ بِهِ الْبَيْتَ [إِبراهيم: 37]، وَجَعَلَتْ أُمُّ إِسْمَاعِيلَ تُرْضِعُ إِسْمَاعِيلَ وَتَشْرَبُ مِنْ ذَلِكَ الْمَاءِ، حَتَّىٰ إِذَا نَفَدَ مَا فِي السِّقَاءِ عَطِشَتْ وَعَطِشَ ابْنَهَا، وَجَعَلَتْ تُنْظُرُ إِلَيْهِ يَتَلَوَّى، أَوْ قَالَ: يَتَبَطَّ، فَانطَلَقَتْ كَرَاهِيَّةً أَنْ تُنْظُرُ إِلَيْهِ، فَوَجَدَتِ الصَّفَا أَقْرَبَ جَبَلٍ فِي الْأَرْضِ يَلِيهَا، فَقَامَتْ عَلَيْهِ، ثُمَّ اسْتَقْبَلَتِ الْوَادِي تُنْظُرُ هَلْ تَرَى أَحَدًا، فَلَمْ تَرَ أَحَدًا، فَهَبَطَتْ مِنَ الصَّفَا حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَتِ الْوَادِي رَفَعَتْ طَرْفَ دِرْعِهَا، ثُمَّ سَعَتْ سَعْيَ الْإِنْسَانِ الْمَجْهُودِ حَتَّىٰ جَاوَزَتِ الْوَادِي، ثُمَّ أَتَتِ الْمَرْوَةَ، فَقَامَتْ عَلَيْهَا وَنَظَرَتْ هَلْ تَرَى أَحَدًا فَلَمْ تَرَ أَحَدًا، فَفَعَلَتْ ذَلِكَ سَبْعَ مَرَّاتٍ. قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَذَلِكَ سَعْيُ النَّاسِ بَيْنَهُمَا. فَلَمَّا أَشْرَفَتْ عَلَى الْمَرْوَةِ سَمِعَتْ صَوْتًا، فَقَالَتْ: صَهِ - تُرِيدُ تَفْسِيْهَا - ثُمَّ سَمِعَتْ، فَسَمِعَتْ أَيْضًا، فَقَالَتْ: قَدْ أَسْمَعْتَ إِنْ كَانَ عِنْدَكَ غِواصٌ، فَإِذَا هِيَ بِالْمَلَكِ عِنْدَ مَوْضِعِ زَمْزَمَ، فَبَحَثَ بِعَقِبِهِ، أَوْ قَالَ: بِجَنَاحِهِ، حَتَّىٰ ظَهَرَ الْمَاءُ، فَجَعَلَتْ ثُحُوضُهُ وَتَقُولُ بِيَدِهَا هَكَذَا، وَجَعَلَتْ تَعْرِفُ مِنَ الْمَاءِ فِي سِقَائِهَا وَهُوَ يَقُولُ بَعْدَ مَا تَعْرِفُ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَرْحَمُ

الله أَمْ إِسْمَاعِيلَ، لَوْ تَكُنْ زَمْرَمْ - أَوْ قَالَ: لَوْ لَمْ تَعْرِفْ مِنَ الْمَاءِ - لَكَانَتْ زَمْرَمْ عَيْنًا مَعِينًا. قَالَ: فَشَرَبَتْ وَأَرْضَعَتْ وَلَدَهَا، فَقَالَ لَهَا الْمَلَكُ: لَا تَخَافُوا الضَّيْعَةَ، فَإِنَّ هَا هُنَا بَيْتَ اللَّهِ، يَبْيَنِي هَذَا الْغَلَامُ وَأَبُوهُ، وَإِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيقُ أَهْلَهُ، وَكَانَ الْبَيْتُ مُرْتَفِعًا مِنَ الْأَرْضِ كَالرَّابِيَّةِ، تَأْتِيهِ السُّيُولُ، فَتَأْخُذُ عَنْ يَمِينِهِ وَشَمَائِلِهِ، فَكَانَتْ كَذَلِكَ حَتَّى مَرَّتْ بِهِمْ رُفَقَةً مِنْ جُرْحُمَ، أَوْ أَهْلُ بَيْتٍ مِنْ جُرْحُمَ مُفْلِينَ مِنْ طَرِيقِ كَدَاءِ، فَنَزَلُوا فِي أَسْفَلِ مَكَّةَ، فَرَأُوا طَائِرًا عَاءِفًا، فَقَالُوا: إِنَّ هَذَا الطَّائِرَ لَيَدُورُ عَلَى مَاءِ، لَعَهْدِنَا بِهَذَا الْوَادِي وَمَا فِيهِ مَاءٌ، فَأَرْسَلُوا جَرِيًّا أَوْ جَرِيًّنَ فَإِذَا هُمْ بِالْمَاءِ، فَرَجَعُوا فَأَحْبَرُوهُمْ بِالْمَاءِ فَأَقْبَلُوا، قَالَ: وَأَمْ إِسْمَاعِيلَ عِنْدَ الْمَاءِ، فَقَالُوا: أَتَأْذِنُنَّ لَنَا أَنْ نَنْزِلَ عِنْدَكِ؟ فَقَالَتْ: تَعَمْ، وَلَكِنْ لَا حَقَّ لَكُمْ فِي الْمَاءِ، قَالُوا: تَعَمْ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَأَلْفَى ذَلِكَ أَمْ إِسْمَاعِيلَ وَهُنَّ يُحِبُّ الْإِنْسَنَ.

فَنَزَلُوا وَأَرْسَلُوا إِلَى أَهْلِهِمْ فَنَزَلُوا مَعَهُمْ، حَتَّى إِذَا كَانَ إِنَّهَا أَهْلُ أَبِيَاتٍ مِنْهُمْ، وَشَبَّ الْغَلَامُ، وَتَعَلَّمَ الْعَرَبِيَّةَ مِنْهُمْ، وَأَنْفَسَهُمْ وَأَعْجَبَهُمْ حِينَ شَبَّ، فَلَمَّا أَذْرَكَ زَوْجُوهُ امْرَأَةً مِنْهُمْ، وَمَا تَنْزَلَتْ أَمْ إِسْمَاعِيلَ، فَجَاءَ إِبْرَاهِيمُ بَعْدَ مَا تَرَوَّجَ إِسْمَاعِيلُ يُطَالِعُ تَرِكَتَهُ، فَلَمْ يَجِدْ إِسْمَاعِيلَ، فَسَأَلَ امْرَأَتَهُ عَنْهُ فَقَالَتْ: حَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا، ثُمَّ سَأَلَهَا عَنْ عِيشِهِمْ وَهَيْتِهِمْ، فَقَالَتْ: نَحْنُ بِشَرِّ، نَحْنُ فِي ضِيقٍ وَشِدَّةٍ، فَشَكَّتْ إِلَيْهِ، قَالَ: فَإِذَا جَاءَ زَوْجُكِ فَاقْرئِي عَلَيْهِ السَّلَامَ، وَقُولِي لَهُ يُعِيزُ عَتَبَةَ بَابِهِ، فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَاعِيلُ كَانَهُ آتَسَ شَيْئًا، فَقَالَ: هَلْ جَاءُوكُمْ مِنْ أَحَدٍ؟ قَالَتْ: تَعَمْ، جَاءَنَا شَيْخٌ كَذَا كَذَا، فَسَأَلَنَا عَنْكَ فَأَحْبَرَتْهُ، وَسَأَلَنَا كَيْفَ عَيْشَنَا، فَأَحْبَرَتْهُ أَنَا فِي جَهَدٍ وَشِدَّةٍ، قَالَ: فَهَلْ أُوصَاكِ بِشَيْءٍ؟ قَالَتْ: تَعَمْ، أَمْرَنِي أَنْ أَقْرِأَ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَقُولُ: عَيْرٌ عَتَبَةَ بَابِكَ، قَالَ: ذَلِكَ أَيِّ، وَقَدْ أَمْرَنِي أَنْ أُفَارِقَكِ، الْحَقِّي بِأَهْلِكِ.

فَطَلَّقَهَا، وَتَرَوَّجَ مِنْهُمْ أُخْرَى، فَلَبِثَتْ عَنْهُمْ إِبْرَاهِيمُ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ أَتَاهُمْ بَعْدُ، فَلَمْ يَجِدْهُ، فَدَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ، فَسَأَلَهَا عَنْهُ، فَقَالَتْ: حَرَجَ يَبْتَغِي لَنَا، قَالَ: كَيْفَ أَتُمْ؟ وَسَأَلَهَا عَنْ عِيشِهِمْ وَهَيْتِهِمْ، فَقَالَتْ: نَحْنُ بِخَيْرٍ وَسَعَةٍ، وَأَتَنْتُ عَلَى اللَّهِ. فَقَالَ: مَا طَعَامُكُمْ؟ قَالَتِ: اللَّحْمُ. قَالَ: فَمَا شَرَابُكُمْ؟ قَالَتِ: الْمَاءُ. قَالَ: اللَّهُمَّ بارِكْ هُمْ فِي الْلَّحْمِ وَالْمَاءِ. قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: وَمَ يَكُنْ هُمْ يَوْمَئِذٍ

حَبْ، وَلَوْ كَانَ لَهُمْ دَعَا لَهُمْ فِيهِ. قَالَ: فَهُمَا لَا يَخْلُو عَلَيْهِمَا أَحَدٌ بِغَيْرِ مَكَةَ إِلَّا لَمْ يُوَافِقَاهُ. قَالَ: فِإِذَا  
 جَاءَ رَوْجُلٍ فَاقْرَئِي عَلَيْهِ السَّلَامَ، وَمُرِيهِ يُثْبِتْ عَتَبَةَ بَاهِ، فَلَمَّا جَاءَ إِسْمَاعِيلُ قَالَ: هَلْ أَتَأْكُمْ مِنْ  
 أَحَدٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، أَتَانَا شَيْخٌ حَسَنٌ أَهْيَئَهُ، وَأَتَنَتْ عَلَيْهِ، فَسَأَلَنِي عَنْكَ فَأَخْبَرْتُهُ، فَسَأَلَنِي كَيْفَ عَيْشُنَا  
 فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّا بِخَيْرٍ، قَالَ: فَأَوْصَاكِ بِشَيْءٍ؟ قَالَتْ: نَعَمْ، هُوَ يُقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ، وَيَأْمُرُكَ أَنْ تُثْبِتْ عَتَبَةَ  
 بَاهِكَ، قَالَ: ذَاكَ أَبِي، وَأَنْتِ الْعَتَبَةُ، أَمْرَنِي أَنْ أُمْسِكَكِ، ثُمَّ لَيْثَ عَنْهُمْ مَا شَاءَ اللَّهُ، ثُمَّ جَاءَ بَعْدَ ذَلِكَ  
 وَإِسْمَاعِيلُ يَبْرِي تِبْلًا لَهُ تَحْتَ دَوْحَةٍ قَرِيبًا مِنْ زَمَرَ، فَلَمَّا رَأَهُ قَامَ إِلَيْهِ، فَصَنَعَا كَمَا يَصْنَعُ الْوَالِدُ بِالْوَالِدِ  
 وَالْوَالِدُ بِالْوَالِدِ، ثُمَّ قَالَ: يَا إِسْمَاعِيلُ، إِنَّ اللَّهَ أَمْرَنِي بِأَمْرٍ، قَالَ: فَاصْنَعْ مَا أَمْرَكَ رَبِّكَ، قَالَ: وَتُعِينُنِي؟  
 قَالَ: وَأُعِينُكَ، قَالَ: فَإِنَّ اللَّهَ أَمْرَنِي أَنْ أَبْنِي هَا هُنَا بَيْنًا، وَأَشَارَ إِلَى أَكْمَمٍ مُرْتَفَعَةٍ عَلَى مَا حَوْلَهَا، قَالَ:  
 فَعِنْدَ ذَلِكَ رَفَعَا الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ، فَجَعَلَ إِسْمَاعِيلُ يَأْتِي بِالْحِجَارَةِ وَإِبْرَاهِيمُ يَبْنِي، حَتَّى إِذَا ارْتَفَعَ  
 الْبَيْنَاءُ، جَاءَ بِهَذَا الْحِجَارِ فَوْضَعَهُ لَهُ، فَقَامَ عَلَيْهِ، وَهُوَ يَبْنِي وَإِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الْحِجَارَةَ، وَهُمَا يَقُولَا نِ: ثُرِيْ پ  
 .

1383.3364. Ибн Аббос розияллоху анҳумо айтади:

«Аёлларнинг минтақ\* тутиши биринчи бўлиб Исмоилнинг онаси тарафидан бўлган. У изини Сорага кўрсатмаслик учун минтақ тутган эди. Кейин Иброҳим уни ва унинг фарзанди Исмоилни олиб келиб, Байтнинг ёнига, улкан дарахт олдига - масжиднинг тепа томонидаги Замзамнинг устига қўйди. У уни эмизар эди. У пайтлар Маккада на бирор одам, на сув бор эди. Икковларини ўша ерга қўйди ва олдиларига бир халта хурмо ҳамда бир сувдонда сув қўйди. Кейин Иброҳим йўлга тушмоқчи бўлиб, ортига отланган эди, Исмоилнинг онаси унга әргашиб: «Эй Иброҳим! Бизларни на бир инсон, на бир нарса бор бу водийга ташлаб, қаерга кетяпсиз?» деди. У буни унга бир неча марта айтди. (Иброҳим) эса унга қарамай туриб олди. (Хожар) унга: «Буни сизга Аллоҳ буюрдими?» деди. У: «Ҳа», деди. (Хожар:) «У ҳолда У Зот бизни зое қилмайди», деб, сўнг ортига қайтди. Иброҳим йўлга тушди. Нихоят, улар кўрмайдиган жойга - довонга етганида Байт томонга юзланди. Кейин қўлинни кўтариб, ушбу сўзларни айтиб, дуо қилди: «Роббимиз, ҳақиқатда, мен ўз зурриётимни Байтул Ҳароминг ёнига, гиёҳсиз водийга жойлаштиридим, намозни тўқис адo этишлари учун, Роббимиз. Бас, Ўзинг одамлардан баъзиларининг қалбларини уларга

**талпинадиган қилғин ва уларни мевалардан ризқлантиргин. Шояд, шукр қылсалар».**

Исмоилнинг онаси Исмоилни эмизиб, ҳалиги сувдан ича бошлади. Ниҳоят, сувдондаги сув тугагач, чанқай бошлади. Ўғли ҳам чанқади. (Хожар) унинг буралаётганини [ёки ўзини ерга ураётганини] кўриб, бунга қараб туришга чидай олмай, юра бошлади. Сафонинг ўша ерда ўзига энг яқин тоғ эканини кўриб, унинг устига чиқиб, турди. Кейин бирор кишини кўриб қолармиканман деб, водийга қаради. Ҳеч кимни кўрмади. Сафодан тушди. Ниҳоят, водийга етганида кўйлагининг этагини кўтарди-да, оғир аҳволга тушган инсон югуришидек югра кетди. Ҳатто водийдан ўтиб кетди. Кейин Марвага келиб, унинг устига чиқиб турди ва бирор кишини кўриб қолармиканман деб қаради. Ҳеч кимни кўрмади. Етти марта шундай қилди - Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «**Одамларнинг шу иккиси** (Сафо-Марва) **орасида саъй қилишлари шундан**», деган эдилар. - Марванинг устига чиққанда бир овоз эшитди. Ўзига ўзи «Жим тур», деди-да, қулоқ тутди, яна эшитди. «Эшиттириб бўлдинг, агар сенда бирор ёрдам бўлса...» деди. Қараса, Замзамнинг ўрнида фаришта турибди. У товони билан [ёки қаноти билан] кавлади, ниҳоят, сув чиқди. (Хожар) буни қўли билан мана бундай қилиб ҳовуз қила бошлади. Сўнг сувдонига сувдан ҳовучлаб қуя бошлади. Ҳар ҳовучлаб олганидан кейин, у отилиб чиқар эди. - Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «**Аллоҳ Исмоилнинг онасини раҳматига олсин, Замзамни қўйиб берганида эди, [ёки сувдан ҳовучлаб олмаганида эди]** **Замзам оқар булок бўлар эди**», деган эдилар. - У ундан ичди ва боласини эмизди. Фаришта унга: «Зое бўлишдан қўрқманглар. Чунки мана шу ерда Аллоҳнинг уйи бўлади, (уни) шу бола ва унинг отаси қуради. Албатта, Аллоҳ унинг ахлини зое қилмайди», деди.

Байт ердан кўтарилиган, худди тепалик каби эди. Селлар келиб, унинг ўнгидан ва чапидан олар эди. У ана шу аҳволда экан, уларнинг олдига Журхумдан\* йўловчиликар [ёки Журхумдан бир оила] Кадо\* йўлидан юриб келиб қолишиди ва Макканинг пастига тушишди. Улар айлананаётган қушни кўриб қолишиди. «Бу қуш сувнинг устида айланяпти. Аниқ биламизки, бу водийда сув йўқ», дейишиди. Бир ё икки чопар юборишиди. Қарашса, сув. Ортга қайтиб, уларга сувнинг хабарини беришиди. Шунда улар келишиди. Исмоилнинг онаси сув олдида эди. Улар: «Ёнингга тушишимизга изн берасанми?» дейишиди. У: «Ҳа, лекин сувда сизларнинг ҳаққингиз йўқ», деди. Улар: «Ҳўп», дейишиди - Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: «**Исмоилнинг онаси унс-улфат истаб турганида у (киши) уни учратди**», деганлар. - Улар тушишди ва ўз аҳлларига одам юборишиди. Улар ҳам булар билан бирга тушишди. Ниҳоят, бу ерда улардан оиласалар пайдо бўлди.

Бола улғайиб, улардан арабчани ўрганди. Улғайганда уларни ўзига ром қилди ва уларга ёқиб қолди. У вояга етгач, уни ўзларидан бир аёлга уйлаб кўйишиди. (Кейинроқ) Исмоилнинг онаси вафот этди.

Исмоил уйлангач, Иброҳим ўзи ташлаб келган кишиларни кўргани келиб, Исмоилни топмади. Аёлидан уни сўради. У: «Биз учун (ризқ) излаб чиқиб кетган», деди. Кейин ундан тирикчиликлари ва аҳволлари ҳақида сўраган эди, «Биз ёмон аҳволдамиз. Тангчилик, қийинчиликдамиз», деб унга шикоят қилди. У: «Эринг келса, унга салом айт. Унга айтгинки, эшигининг остонасини ўзгартирсин», деди. Исмоил келгач, ниманидир сезгандек бўлди. «Олдингизга бирор киши келдими?» деди. У: «Ха. Шундай-шундай бир чол келди. Биздан сен ҳақингда сўраган эди, унга айтдим. Тирикчилигимиз қандайлиги ҳақида сўраган эди, мاشақкат ва қийинчиликда эканимизни айтдим», деди. «Сенга бирор тавсия айтдими?» деди. У: «Ха. Сенга салом айтишимни буюрди ва айтдики, эшигингнинг остонасини ўзгартирас экансан», деди. «Ўша менинг отам. Менга сендан ажралишни буюрибдилар, аҳлингга боравер», деди-да, уни талоқ қилди ва улардан яна бир аёлга уйланди.

Иброҳим улардан узокда Аллоҳ хоҳлаганча юрди. Кейин уларнинг олдига келди. Яна уни топмади. Аёлининг олдига кириб, уни сўради. «Биз учун (ризқ) излаб чиқиб кетган», деди у. «Ўзларинг қалайсизлар?» деб ундан тирикчиликлари ва аҳволлари ҳақида сўради. У: «Биз яхшилик ва кенгчиликдамиз», деди ва Аллоҳга ҳамду сано айтди. «Егулигингиз нима?» деди. «Гўшт», деди. «Ичимлигингиз нима?» деди. «Сув», деди. «Аллоҳим! Улар учун гўштга ҳам, сувга ҳам барака бер», деди - Набий соллаллоҳу алайҳи васаллам: **«Ўша кунда уларда дон йўқ эди. Агар бўлганида, улар учун унга ҳам дуо қилган бўлар эди»**, деганлар. Шу боис Маккадан бошқа ерда бирор киши фақат шу иккисини (гўшт ва сувни) еса, булар унга (мизожига) тўғри келмайди. - «Эринг келса, унга салом айт ва унга буюрки, эшигининг остонасини маҳкам қилсин», деди.

Исмоил келгач: «Олдингизга бирор киши келдими?» деди. (Аёли): «Ха, олдимизга бир хушсурат чол келди - яъни уни мақтади, - мендан сен ҳақингда сўраган эди, унга айтдим. Мендан тирикчилигимиз қандайлиги ҳақида сўраган эди, унга яхшиликда эканимизни айтдим», деди. «Сенга бирор тавсия айтдими?» деди. У: «Ха, сенга салом айтди ва сенга эшигингнинг остонасини маҳкам қилишни буюрди», деди. «Ўша менинг отам. «Остона» сенсан, менга сени маҳкам тутишимни буюрибдилар», деди у.

Кейин (Иброҳим) улардан узоқда Аллоҳ хоҳлаганча юриб, шундан кейин келди. Исмоил Замзам яқинидаги улкан дараҳт олдида ўқини учлаётган эди. Уни кўргач, ўрнидан турди. Икковлари ота болага, бола отага қиласидиган муомалани қилишди. Сўнгра: «Эй Исмоил, Аллоҳ менга бир иш буюрди», деди. У: «Роббингиз буюрганини қилинг», деди. «Менга ёрдам берасанми?» деди. «Сизга ёрдам бераман», деди. У бир баланд қумтепага, унинг (тепаликнинг) атрофига ишора қилиб: «Аллоҳ менга мана шу ерга бир уй қуришни буюрди», деди. Ўшанда Байтнинг пойdevорларини кўтаришди. Исмоил тош келтирас, Иброҳим бинони қурав эди. Охири бино кўтарилгач,

(Исмоил) мана бу тошни олиб келиб, унинг учун қўйиб берди. (Иброҳим) ўшанинг устида туриб, қуарар эди. Исмоил унга тошни олиб бериб турар эди. Икковлари ҳам «**Роббимиз! Бизлардан қабул қил! Албатта, Сен ўта эшитувчи, ўта билувчисан**», дейишар эди. Улар Байтни айланасига қура бошлишди. Икковлари ҳам «**Роббимиз! Бизлардан қабул қил! Албатта, Сен ўта эшитувчи, ўта билувчисан**», дейишар эди».

\* «Минтақ» – тананинг пастки қисмига ўраб олинадиган изор каби кийим. У аввалда худди пешбанд сингари хизмат вақтида кийиладиган аёллар кийими бўлган. Ҳожар онамиз Сора онамизнинг рашкини пасайтириш мақсадида ўзини унинг хизматига шай қилиб кўрсатиш, ўзини унинг олдида хизматкордек тутиш учун минтақ тутган.

\* Журхум – қадимий араб сулолаларидан. Улар асли яманлик бўлган.

\* Кадо – Маккадаги юқори довон қирғоғидаги тоғ. Баъзан мазкур довоннинг ўзи ҳам шу ном билан номланган.

---

Манба: [hadis.islom.uz](http://hadis.islom.uz)

